

AKSIE: BEESVLEISPRODUKSIE TOT DIE JAAR 2003

H.H. Meissner en R. T. Naudé

Navorsingsinstituut vir Vee- en Suiwelkunde, Irene

(**Sleutelwoorde:** *Langtermyn stabiliteit, lae omset, geïntegreerde bedryf*)

(**Key words:** *Long term stability, poor turnover, integrated industry*)

1. Die begrip: Aksie

Die tema van SAVDP-kongresse sedert 1978 het gesentreer om die begrip: "Strategie vir Diereproduksie in Suidelike Afrika". As ons die gevoel van die beplanningskomitee reg vertolk, dan is die gedagte vanjaar deur die begrip. "Aksie", om die voorstelle van die verskillende strategieformuleerders saam te snoer in 'n konkrete, uitvoerbare aksieprogram, of te wel 'n "bloudruk" vir die betrokke onderneming of produksiedisipliene. Laasgenoemde sou sekerlik 'n te idealistiese beskouing wees in die lig van 'n dinamiese ekonomie en landboubedryf. Hoogstens sou daadwerklike aksieprogramme vir beesvleisproduksie met 'n redelike mate van sukses miskien voorgestel kon word vir bepaalde streke of lokaliteite met slegs enkele oorkoepelende en koördinerende riglyne om die voorgestelde aksies in die nasionale verband te laat land. Of dit nou veel verskil van 'n strategie is 'n ope vraag. Dit daar gelaat.

Met hierdie referaat is derhalwe gepoog om bepaalde riglyne neer te lê waarop miskien voortgebou kan word.

2. Beslissende invloede

Drie oorkoepelende invloede kan as kardinaal beskou word by die uitvoering van alle aksieprogramme, naamlik langtermyn doelwit, koopkrag van die verbruiker en landseksonomie.

2.1 Langtermyn doelwit

Enige voorgestelde aksie sal in isolasie onderneem word en derhalwe waarskynlik nie lewensvatbaar wees indien die Staat nie 'n doelgerigte, langtermyn plan met die landbou het nie. Hierdie aangeleentheid is reeds by verskeie geleenthede bepleit (Luitingh, 1978; Hofmeyr, 1979; Steenkamp, 1979; Van Marle, 1982). Steenkamp (1979) voer aan dat die gewenste vordering in die toepassing van vorige weldeurdagte strategieë nie bereik word nie as gevolg van 'n gebrek aan koördinasie tussen produ-sente, die Departement, statutêre liggame, koöperasies,

ensovoorts. Seer sekerlik is die gebrek aan koördinasie ook terug te voer na die hindernis van geen langtermyn beleid nie. So 'n beleid moet eenvormig, eenduidig en vooruitskouend wees en langtermyn doelwitte duidelik en onomwonde stel (Hofmeyr, 1979). In terme van landbouprodukte (hier beesvleis) moet dit selfversorgenheid nastreef, gesien in die lig van ons besondere politieke en sosio-ekonomiese posisie. So 'n beleid blyk nou nagestreef te word met die onlangse totstandkoming van die Komitee van Ondersoek na die Bediening van die Landbou deur die Minister van Landbou en Visserye.

2.2 Koopkrag van die verbruiker

Die aksieprogram moet ingestel wees op die behoeftes en ekonomiese moontlikhede van die verbruiker. Die verbruiker teen die jaar 2000 sal vir 70% van die gevalle swart wees (Van Marle, 1982), 'n swart bevolking wat grootliks verstedelik gaan wees en met 'n potensieel veel hoër koopkrag as huidiglik (Nel, 1981). Die verbruikers-tendense teen die einde van die eeu kan derhalwe verskil van dié van vandag. Dit is nie onrealisties om te verwag dat prys/eenheid produk toenemend beslissend gaan wees nie. Ook nie dat die toekomstige werkende huisvrou gerieflikheidsverpakkings gaan verkies nie (Steenkamp, 1981). Gevolglik moet die oog merk wees om die produk (beesvleis) so aan te bied dat die verbruiker sy koopkrag maksimaal kan benut. Dit impliseer groter insette in gemaalde- en verwerkte vleis en miskien relatief minder in "hoër gehalte" varsvleis. Die voorkeur van die Weermag vir ingemaakte vleis beklemtoon verder hierdie tendens (Venter & Luitingh, 1980).

2.3 Landseksonomie

Enige aksieprogram se uitvoerbaarheid is onderhewig aan heersende ekonomiese toestande. In die konteks van beesvleisvoorsiening sal dit kort- tot mediumtermyn skommeling ten opsigte van stabiliteit in die bedryf tot gevolg hê. Afhangende van die intensiteit van hierdie siklusse, kan dit hoogstens die tempo van uitvoering van die aksieprogram beïnvloed of dit kan uiters ontwrigtend wees. Dit moet in gedagte gehou word dat ook eksterne

ekonomiese faktore (daling in goudprys, wisselkoers-effekte, internasionale ekonomiese stabiliteit) die beskikbare kontant van die verbruiker grootliks kan beïnvloed.

3. Beesvleisbehoefte en -potensiaal

Die behoeftes vir beesvleis tot die einde van die eeu blyk binne die biologiese vermoë te wees in teenstelling met vele ander diereprodukte. Vir die verwagte bevolking van 49 miljoen inwoners (Van Marle, 1982) word sowat 810 000 ton beesvleis benodig, bereken as 14,4 miljoen beeste wat 3,7 miljoen karkasse van sowat 220 kg lewer (Hofmeyr, 1979). Dit beteken 37% meer as die huidige verbruik van sowat 590 000 ton, terwyl die verbruik sowat 60% in die vorige 20 jaar toegeneem het.

Die potensiele drakrag van Suidelike Afrika is onlangs deur die Instituut vir Akkerbou en Weiding beraam as sowat 28,5 miljoen GVE (Van Marle, 1982) wat kan beteken ongeveer 17 miljoen beeste indien die huidige verhouding tussen beeste, skape en bokke gehandhaaf word. Dus, is dit duidelik dat die potensiaal om in die groeiende bevolking se behoeftes te voldoen, ten minste tot die einde van die eeu, daar is. Hierdie oppervlakkige beskouing is egter baie gevaarlik in die lig van onderstaande.

4. Behoeftevervulling

Ten spyte van die rooskleurige projeksie hierbo blyk stimulerings van beesvleisproduksie aangewese te wees:

- Daar kan nie staat gemaak word op tradisionele invoere weens die politieke klimaat en -onbestendigheid van buurlande nie.
- Ofskoon daar 'n oorproduksie gedurende die laaste helfte van die vorige dekade was, het die gemiddelde groei in produksie nouliks tred gehou met die bevolkingsgroei.
- Dit is begryplik dat produksie-uitbreiding nie in alle streke kan plaasvind nie weens beperkende klimaats- en grondtoestande. Dus sal die produktiwiteit en produksiepotensiaal van sekere gebiede aansienlik verhoog moet word om te vergoed vir laer produktiwiteit in ander dele. Hierbenewens is grondoppervlaktes en die aktiewe produsentebevolking aan die verminder (Van Marle, 1982). Dus is vertikale uitbreiding aangewese eerder as horisontale uitbreiding. Voorts moet verwag word dat die produksiepotensiaal van die swart gebiede nie gou gaan realiseer nie. Wat hoogstens op gehoop kan word is selfversorgendheid in hierdie

gebiede en geensins op hul uitvoere na die R.S.A. nie.

- In terme van voorsiening was daar 'n oorvoorsiening in sekere kwaliteite en 'n ondervoorsiening in ander in die laaste dekade (Steenkamp, 1979). Dit beteken dat daar nie voldoen is aan die behoeftes van die bevolking nie. 'n Groot deel van tradisionele invoere was juis gemik om die tekort aan maerder vleis van ouer beeste (C-ouderdomme) aan te vul. In die lig van die behoeftes van die "gemiddelde verbruiker" van die jaar 2000, is dit juis die produksie van hierdie tipes vleis wat toenemend produksie-eise gaan stel.

Stabiliteit in die beesvleisbedryf impliseer voorsiening op 'n gereelde en min fluktuerende basis teen 'n prys wat die verbruiker kan betaal. Dit is interessant om daarop te let dat 'n gelukkige produsent en 'n gelukkige verbruiker gewoonlik sinoniem is. Gereelde en min fluktuerende voorsiening kan pryse stabiliseer, maar dit verg samewerking en koördinerings tussen alle belanghebbende groepe in die bedryfswêreld (produksieketting) van die produsent tot die verbruiker. Dit volg dus dat masjinerie in werking gestel moet word om koördinerings en indien uitvoerbaar, selfs gedeeltelike integrering, in die bedryfswêreld, tussen die produsent, verspreider, verwerker en handelaar te bewerkstellig.

Elke sektor in die bedryfswêreld sal gevolglik sy verantwoordelikheid om gereelde voorsiening met die oog op langtermyn selfversorgendheid te bewerkstellig, moet besef en na kom.

4.1 Verantwoordelikheid van die Produsent

Die grootliks pastorale- en tradisionele benadering tot beesvleisproduksie sal in bogenoemde milieu moet plek maak vir 'n meer "besigheids- en nywerheidsbenadering". 'n Nywerheidsbenadering kan beskryf word as een waar toevoer van 'n kommoditeit gemaksimiseer word, die deurset daarvan per tydseenheid gemaksimiseer word en die afvoer van die verwerkte kommoditeit gemaksimiseer word. Produksiekoste per eenheid verwerkte kommoditeit kan slegs doeltreffend laag gehou word as die "aanleg" teen volle kapasiteit opereer. Hierdie benadering moet gestalte kry by die produsent, maar natuurlik ook by die verspreider, die verwerker en die handelaar, ten einde rooivleis teen die goedkoopste moontlike prys op die verbruiker se tafel te kry. So-danige benadering is merendeels egter nie vreemd by intensiewe produksiestelsels soos voerkrale, die varkbedryf en die pluimveebedryf nie en ook nie by die verspreider, verwerker of handelaar nie. Die probleem is by die pastorale- en tradisionele produksiestelsels met hul eiesoortige invloede en afhanklikheid van klimaats- en geografiese faktore.

Die vertrekpunt vir die beesvleisprodusent is kennisname van die lae omset in die bedryf. Berekenings toon dat die jaarlikse omset in die bedryf die afgelope dekade min verandering getoon het en slegs sowat 23% behoop (SAVDP, 1981). Hierdie omset verteenwoordig ietwat meer as die helfte van die potensiële omset wat redelikerwys van 'n goeie produsent verwag kan word.

'n Ontleding van die oorsake wat aanleiding gee tot 'n lae omset het veral die volgende uitgewys (SAVDP, 1981):

- Hoë mortaliteit, tussen 5 en 10% by groot beeste en so hoog as 20% by kalwers voor speen. Die belangrikste oorsaak van veeverliese kan toegeskryf word aan siektes en swak bestuurstoestande.
- Lae kalfpersentasie, tussen 55 en 60% op nasionale grondslag met min aanduiding dat die toestand noemenswaardig verbeter. Voeg hierby 'n interkalfperiode van sowat anderhalfjaar, dan is dit duidelik dat beswaarlik genoeg vervangingsmateriaal gelewer kan word vir instandhouding van baie kuddes. Daar is gevolglik weinig kans om byvoorbeeld seleksievordering vir doeltreffendheid, vrugbaarheid ensovoorts te maak (Hofmeyr, 1978). Ook kan voerkrale weinig doen om produksie kwantitatief te verhoog.
- Swak groei, voor speen sowel as na speen tot by verslagting.

Al hierdie faktore kan in 'n meerdere of mindere mate terug gevoer word na swak bestuur wat derhalwe as een van die belangrikste knelpunte in die bedryf geïdentifiseer kan word (Luitingh, 1978).

Die beesvleisprodusent sal sy bestuurshuishouding in orde moet kry. Daar bestaan 'n lywige dokumentasie oor wat waar en hoe gedoen moet word om die faktore wat lae omset in die hand werk teen te werk. Die inligting word langs verskeie weë beskikbaar gestel deur lesings, simposia, boeredae, navorsers, voorligters, persoonlike raadgewers (konsultante), nuusmedia, waar sowel kundiges van die owerheid- en privaatsektor op 'n deurlopende grondslag opereer. Daar is selfs genoegsame inligting vir die vleisbeesprodusent om vir hom aan te dui waar hy die meeste vordering op pad na intensifikasie gaan maak en hoeveel geld dit hom meer in die sak sal bring. Venter & Luitingh (1980) haal bykans 30 studies aan wat kwantitatief aandui wat die verhoging in kuddeproduktiwiteit kan wees deur korrekte toepassing van die verskillende praktyke wat tot die produsent se beskikking is. 'n Opsomming van die vernaamstes volg hieronder (Tabel 11 van Venter & Luitingh, 1980 verkort).

Tegnieke	Potensiële verhoging in produktiwiteit (%)
Genetiese oorwegings:	
1. Aanpassingsvermoë en raskeuse	5 – 40
2. Teeltstelsel, beginsel van groepteling	81
3. Teling & seleksie-uitskotbeleid gebaseer op prestasie en funksionele doeltreffendheid	15 – 20
Bestuur:	
1. Teelseisoene	10 – 25
2. Reprodusiebestuur	tot 50
3. Produksiestelsel	tot 45
Verbeterde voedingstelsels:	
1. Weidingsbestuur	33
2. Uitskakeling van voedingsdepressies	20
3. Intensifikasie van weidings (droëland)	tot 300
4. Intensifikasie van weidings (besproeiing)	500 – 700
5. Inskakeling van weidings in ander verband	variërend maar groot effek

Dit is sekerlik nie nodig om breedvoerig in te gaan op elke praktyk soos uiteengesit in die tabel nie. Ook is dit oorbodig om te herhaal hoe elke praktyk uitgevoer moet word. Dit is op 'n baie doeltreffende wyse deur verskeie outeurs by al die strategiekongresse bespreek en Van Marle (1982) gee 'n volledige samevatting daarvan in sy "Omlyning van Dierreproduksiestrategieë". Genoegsaam is dit om te sê dat die gemiddelde produsent sy omset waarskynlik kan verdubbel deur die regte tegnieke van toepassing in sy area te volg.

Hierbenewens kan hy moontlik sy koste per kg kalf – gespeen halveer indien hy sy kalfpersentasie na 90% opskuif en sy speenmassa na 200 kg. Luitingh & Rudert (1981) bereken die volgende kostes/kg speenmassa vir speenmassas tussen 150 en 250 kg en kalfpersentasies tussen 50 en 90%. (Aanname: Die veranderlike koste om 'n koei aan te hou tydens 1981 was ongeveer R106):

Koste in c/kg

Speen- massa (kg)	Kalfpersentasie					
	50	55-60	60	70	80	90
150	141		118	101	88	79
170		±113*				
200	106		88	76	66	59
250	85		71	61	53	47

* Syfer by nasionale gemiddelde

Ook volg dit uit die eerste tabel dat in terme van beesvleisvoorsiening op nasionale vlak, die hoë potensiaal, oostelike gebiede van die land geëksploiteer moet word deur meer gebruik te maak van aangeplante weidings in hul verskillende fasette (Theron & Harwin, 1976; Wasserman, 1979; 1981) en gekonserveerde ruvoer (hooie, kuilvoere, oesreste) in die nie-groeiseisoen. Producente in hierdie areas hou gevolglik in 'n baie groot mate die sleutel tot verhoogde produksie vir langtermyn selfversorgendheid in beesvleis.

Die produksieplafon in die droër- en selfs marginale streke, ofskoon laer as die hoë potensiaalgebiede, is sekerlik ook nog nie bereik nie. Groot vordering in kuddeproduktiwiteit in die sentrale grasveld en die soet- en gemengde bosveld is al verkry deur verbeterde bestuur, korrekte teeltoorewegings, bewaringsgesinde produsiestelsels (doeltreffende weibestuur) en die insaaiing van droogtebestande gewasse soos *Cenchrus ciliaris* en *Digitaria smutsii*. Die Instituut vir Akkerbou en Weiding beraam dat die bosveldgebiede 31,5% en die sentrale grasveldgebiede 21,6% meer GVE kan dra deur verbeterde weidingsbestuur en die strategiese inskakeling van droogtebestande gewasse (Van Marle, 1982).

4.2 Verantwoordelikheid van beleidvormers

Die owerheid sal die infrastruktuur moet skep om die insentief vir hoër produksie daar te stel. 'n Belangrike stimulus vir die produsent kan wees as hy belang of inspraak sou hê by elke faset in die bedryfskolom. Dit kan tot 'n groot mate sy onsekerheid en vooroordele uit die weg ruim en begrip skep vir die funksie van elke faset in die bedryfskolom soos byvoorbeeld die sogenaamde "middelman". Hy kan byvoorbeeld inspraak hê by wyse van sy betrokkenheid by die ko-

operasiewese. Daar is veel te sê vir die konsep van kooperasiewese as voorsiener, verspreider, verwerker, handelaar en selfs uitvoerder, aangesien eiebelangegroep wat slegs op bepaalde fasette in die bedryfskolom inspraak het, onvermydelik prys moet beïnvloed (SAVDP, 1981). Vleisvoorsiening in Denemarke wat totaal op kooperasiewese gebaseer is, is besonder suksesvol (Hofmeyr, pers. mededeling). Luitingh (1978) lys 'n reeks voordele en begrippe wat so 'n stelsel toelig en spreek hom ook uit oor integrasie tussen kooperasies en maatskappye met soortgelyke voordele ten opsigte van geëelde en doeltreffende vleisvoorsiening.

'n Tweede belangrike stimulus vir die produsent sou wees as prysberaming oor die mediumtermyn soos byvoorbeeld oor 'n 5 jaar periode gedoen word, in plaas van jaar tot jaar aanpassings op grond van korttermyn fluktuasies of tendense. Korttermyn aanpassings is waarskynlik die grootste enkele rede waarom stabiliteit in die bedryf nie bereik kan word nie (Luitingh, 1978; Hofmeyr, 1979). Beesvleisproduksie is 'n medium - tot langtermynbelegging en beplanning en besluite op grond van vandag se prystendense realiseer eers oor 5 jaar of langer. Geen wonder nie dat die opbou en likwidering van kuddes 7 jaar tendense toon (SAVDP, 1981). Prysberaming oor die mediumtermyn op grond van huidige en historiese tendense, tesame met toekomsvooruitsigte soos gedikteer deur bevolkingsgroei en 'n eenvormige, goed gedefinieerde langtermyn landboubeleid (wat as noodsaaklik bestempel is onder 2), is geen moeilike taak met moderne tegnieke nie (Steenkamp, 1979). Een probleem van vooruitgeskatte pryse is dat dit gewoonlik saamgaan met 'n invoer-uitvoerbeleid wat nie vir beesvleis bestaan nie. Dit is ook moeilik aangesien inflasiewaardes van geld en internasionale monetêre bewegings nie vir meer as een jaar gepeil kan word nie. 'n Vaste prys kan gevolglik slegs 'n jaar vooruit bepaal word en

en behoort aan die begin van die jaar aangekondig te word.

Wat egter beslissend is vir prysberaming oor die mediumtermyn is samewerking en koördinerings tussen alle prysberamende- en prysbeïnvloedende organisasies. In hierdie verband het die Bemarkingsraad in die huidige bedeling 'n groot verantwoordelikheid om toe te sien dat prysbepalings realisties en in oorleg met die behoeftes van alle betrokke bedrywe gemaak word. Dit kan byvoorbeeld nie van produsente in hoë potensiaalgebiede verwag word om meer te belê in vleisbeeste as kompeterende bedrywe (veral mielies) nie met prysmanipulering binne perke gehou word nie. Die nadelige invloed wat mielieprys op verskeie produksiefasette soos voerkrale het, is reeds beklemtoon (SAVDP, 1981).

Die beleggingswaarde van grond en stoetbeeste is 'n ekonomiese onvermydelikheid. Stygings hierin die afgelope tyd was onrealisties en ongehoord en sekerlik kan dit nie goed gepraat word uit die oogpunt van stabiliteit in beesvleisvoorsiening nie. Dit moet of prys op die lange duur beïnvloed of dit sal beteken dat broodnodige produsente nie die mas kan opkom nie. Een of ander formule sal gevind moet word om groter realisme te verseker.

Die vervoer van slagvee per spoor skyn buitensporig duur te wees. Lategan (1978) wys daarop dat dit onvermydelik is en verkies eerder dat in plaas van die kritiek aan die Spoorweë te rig, die owerheid versoek moet word om die voedsel- en derhalwe die vleisindustrie by sy finansiële ondersteuningsprogramme in te sluit. Dit sou in lyn wees met die begrippe selfversorgendheid en oorlewingspolitiek.

Die verhoging van produksie-omset in terme van hoër kalfpersentasies, vinniger groei, laer mortaliteite ensovoorts, verg dikwels groot finansiële insette in terme van byvoeding, siektebestrydings- of -voorkomingsmiddels, met die gevolg dat sodanige insette dikwels ekonomies riskant is. Steenkamp (1979) stel die vraag of 'n produsent wat nie produksie verhoog, inagnemende hierdie hoë koste, nie dalk ekonomies doeltreffend is nie. Pryse van basiese grondstowwe in lekkie, byvoedings en afrondingsdiëte sal realisties moet wees indien intensifikasie in die bedryf 'n lonende proposisie vir die produsent moet wees. Aansluitend hierby kan dit nie verwag word dat die produsent moet intensifiseer indien sy produksiekommoditeite spiraalvormig styg, terwyl sy aandeel in die verbruikerswaarde van vleis daal nie (Steenkamp, 1979).

Die kontrole-aksie van 'n liggaam soos die Vleisraad word ondersteun, maar met veel groter en voldoende outonomie. Die owerheid se gesag in besluitnemings-

prosesse behoort slegs nominaal en by wyse van breekryglyn te wees (SAVDP, 1981). Dit is ongehoord en sonder gelyke dat 'n bedryf aan soveel beheer onderwerp word ten opsigte van die instelling en aanwending van sy eie heffingsfondse.

Met die beraming van vleispryse oor die mediumtermyn soos voorgestel, kan die wenslikheid van die instelling van sowel stut- of vloerpryse as plafonpryse weer oorweging geniet. Dit vorm deel van die begrip van langtermyn stabiliteit en voorsiening teen 'n prys wat die produsent loon en die verbruiker kan bekostig, maar is uiteraard slegs realisties indien die bedryf meer gekoördineerd of geïntegreerd is. Die vasstelling van sodanige pryse moet egter 'n sekere mate van elasticiteit toelaat ten einde die beginsel van vraag en aanbod te kan akkommodeer (Luitingh, 1978).

Die insette van die Vleisraad en ander betrokke instansies in marknavorsing en reklame vir die produk beesvleis sal met die oog op deurlopendheid en stabiliteit, veel groter moet wees (Steenkamp, 1981). Niemand in die bedryfswêreld sal sekerlik beswaar hê as meer heffingsfondse na marknavorsing en reklame gekanaliseer word, veral waar die onwetenskaplike, holruggeryde gesondheidsuitsprake rooivleisverkope so benadeel nie (Lategan, 1978). Voorts is die stelling dat beesvleis homself sal verkoop ook allermins waar (Morgenrood, 1982). Dit moet gepropageer word net soos enige ander kommoditeit.

Daar bestaan nog heelwat onsekerheid oor die mees geskikte produksiestelsels vir vleisbeeste, veral in die oostelike grasveldstreek. Daar is ook twyfel oor die mees geskikte beestipes onder toestande van toenemende intensifisering. Met veranderende omstandighede duik ander eiesoortige probleme op wat opgelos moet word. Dink maar aan die afvalprodukte van die brou- en distilleringsbedryf met potensieel hoë voedingswaarde maar problematiese toepassing in die voerkrale. Hofmeyr, Henning & Cronje (1981) behandel die toepassingsprobleme van verskeie oesreste en dierlike afvalprodukte wat dringend opgelos moet word om 'n aanvaarbare produksiekostestruktuur te verseker.

In die lig van bogenoemde is dit betreurenswaardig dat van owerheidsweë minder fondse na landbounavorsing gekanaliseer word of dat samewerking met kapitaal-kragtige organisasies in hierdie verband, met agterdog bejeën word (SAVDP, 1981). Agenbach (1982) lys 'n onlangse reeks prestasies van navorsers in die Dept. Landbou & Visserie en maak dan in die lig van die nypende tekort aan navorsingsfondse die volgende stelling. "Met inagneming van die hoë produktiwiteit wat deur landbounavorsing geskep word, is dit onbegryplik waarom die Owerheid nie tot ander insigte gebring kan word

nie". Volgens hom word minder as 1% van die Bruto Binnelandse Produk (BBP) aan landbounavorsing bestee terwyl ander lande met 'n vergelykbare lewenstandaard tot 2,55% van die BBP aan landbounavorsing bestee. In terme van veekundige navorsing word die probleem verder geaksentueer deur onrealistiese lae insette relatief tot plantproduksie en grondkunde (Luitingh, 1982).

'n Dringende behoefte bestaan vir gespesialiseerde bedryfsvoorligting (SAVDP, 1981). Huidiglik is die voorligtingsaksie sorgwekkend onderbeman. In die lig van langtermyn selfversorgendheid en produksie-intensifikasie soos bepleit, is dit essensieel dat 'n besliste en doelgerigte poging aangewend moet word om die kardinale punte wat lei tot swak produksiedoeltreffendheid met groter inslag tuis te bring. In hierdie verband skyn dit belangrik te wees dat die voorligtingspoging van die Staat gekoördineer moet word met dié van nie-staats-instansies. Dit sal 'n samesnoering van mannekrag versker, verkeerde soorte konkurrensie vermy en die voorligtingspoging intensifiseer.

4.3 *Verantwoordelikheid van die voerkraalbedryf*

Dié bedryf het veel gedoen om 'n mate van intensifikasie en minder fluktuasie in voorsiening teweeg te bring. Dit pas ook in met die nywerheidsbegrip. Die ooraanbod van hoër grade (36% hoër grade in vergelyking met 22–25% verbruikersaanvraag – SAVDP, 1981) wat bewerkstellig is, toon egter die wanbalans wat kan ontstaan as daar geen langtermynbeleid in voorsiening en bemarking bestaan nie, of as beheer in oorleg met alle sektore in die bedryfskolom nie toegepas word nie. Voorts moet beklemtoon word dat hoewel fluktuasies verminder het en daar 'n skuiwing in voorsieningspatroon met die koms van voerkrale was, seisoenaliteit in voorsiening steeds 'n voldonge feit is (Steenkamp, 1979).

Die voerkraalbedryf behoort 'n meer stabiliserende rol te vervul as tot dusver en beesvleisvoorsiening manipuleer volgens aanvraag. Die begrip voerkraal moet verkieslik impliseer voedingspeile wat bepaal word om enige spesifieke tipe vleis, hetsy karkasse vir varsvleisverbruik of vir verwerkte vleis, volgens verbruikersaanvraag op 'n bepaalde tydstip te lewer en toevoer gereeld en min fluktuierend te hou. Dié bedryf moet ook aanpas om die toenemende vraag na maerder beesvleis deur die verbruiker te akkommodeer. Ook moet die tendense in verbruikersaanvraag na die jaar 2000 voortdurend in gedagte gehou word by beplanning.

Laer voedingspeile beteken meer gebruik maak van laer kwaliteit materiale en afvalprodukte soos oesreste en industriële byprodukte. Die toepassingsprobleme van hierdie potensiele voersoorte is reeds onder 4.2 bespreek. Ook sal 'n formule gevind moet word om die toename

in nie-voerkostes (arbeid, vervoer, opberging) met die inkorporering van hierdie materiale te oorbrug. 'n Korter voerperiode met hoër kragvoerdiëte is nie noodwendig 'n geskikte alternatief nie, want dikwels kan dit nie produksiekoste verhaal nie. Indien ekonomiese oplossings nie hiervoor gevind kan word nie, sal ondersoek ingestel moet word om die ooraanbod aan hoër grade uit te voer en lae grade vir doeleindes van verwerkte vleis in te voer.

Nieteenstaande genoemde probleme is daar nog groot ruimte vir doeltreffender en goedkoper produksie van maerder tipes vleis in die voerkraal. 'n Reeks produkte (groeistimulante) verskyn jaarliks op die mark wat doeltreffende produksie bevorder (Van Marle, 1982). In gekontroleerde eksperimente word groeitempos van tot 2 kg/dag en voeromsette van 6 tot 1 (Campher & Meissner, ongepubliseerd) met dieetmanipulering verkry terwyl selde beter as onderskeidelik 1,5 kg/dag en 7 tot 1 in kommersiële voerkrale behaal word. Kostebesparing kan voorts verkry word deur voerkrale te sentreer om en in assosiasie met intensiewe akkerboustreke en industriële gebiede in die nabyheid van die beheerde markte. In die konteks van die nywerheidsbenadering, as voorsiening gereeld is kan voerkrale teen bykans kapasiteit opereer wat deurstekoste per eenheid natuurlik verder kan verminder.

4.4 *Die verantwoordelikheid in vleisbemarking*

Vleisbemarking is 'n gesofistikeerde proses (Lategan, 1978) wat groot finansiële insette verg in verslagting, vervoer, higiëne, verkoeling, verpakking en aantreklike aanbieding aan die verbruiker. Hierdie sektor in die bedryfskolom opereer op 'n nywerheidsbenadering en groot kompetisie in die vleishandel bevorder meer doeltreffendheid met vanselfsprekende voordele vir sowel die produsent as die verbruiker (Van Marle, 1982). Selfs groter doeltreffendheid kan onteenseglik bereik word indien voorsiening van beesvleis minder fluktuierend is en groter integrasie tussen die vleisverwerker, -handelaar en -verspreider soos bepleit, bewerkstellig kan word.

Dit is steeds waar dat groot onkunde in die verskillende sektore van die vleishandel in verband met die hantering en kwalitatiewe aspekte van vleis en vleisprodukte heers (SAVDP, 1981). Dit bring nie alleen groot verliese mee nie maar is beslis nie bevorderlik vir die bedryf nie. 'n Groot deel van hierdie verliese is te wyte aan suboptimale higiënestandaarde wat so noodsaaklik is vir lang rakleefyd. Nortjé (1982) skets die probleem as volg: "Die heel belangrikste aspek rakende higiëne in die vleisbedryf is dat die kennis aangaande hierdie probleem nie by die topbestuur moet bly nie. Dit moet deursuur na alle werknemers deur middel van opleiding asook die voorbeeld wat aan werkers gestel word deur persone wat

in beheer gestel is”. Die vleishandel moet dus sy opleidings- en dissiplinehuishouding in orde kry.

Die vleishandel moet sekerlik tred hou met toekomstige verbruikersvraag. Steenkamp (1981) stel dit in breër terme as onder 2.2, as volg:

- Groter verbruik van gerieflikheids- en geprosesseerde voedsels asook “comminuted meats”.
- Komponente van die vyfde kwart sal verbruikerswaarde kry.
- Verpakking en aanbieding sal meer gesofistikeerd moet wees om doeltreffende rakleef tyd en higiëne te verseker en die verbruiker meer geleentheid tot ondersoek en evaluasie toe te laat.
- Die verbruiker sal maksimum waarde vir sy geld wil hê.
- Meer aandag sal aan primêre snitte vir die gesofistikeerde verbruiker gegee moet word, veral ten opsigte van kwaliteit, maervleisopbrengs, grootte van snit, afwerking (min verliese, dadelik bruikbaar) en voorstelle oor gaarmaak.

In die lig van hierdie vereistes blyk dit dat ons stelsel van diensabattoirs nie bevorderlik is vir die optimale benutting van karkasvleis nie. Dit kan egter aangevul word deur verwerkingsaanlegte in die onmiddellike omgewing van abattoirs op te rig, karkasse te ontbeen, in vakuumpakkings te plaas en in verkoelde (tot 8 weke) of bevrore toestand op te berg.

Weyers (1981) verwys na die dilemma van die hedendaagse verbruiker. Dit is naamlik dat hy met verloop van tyd, tot ’n mindere mate toegerus word om sinvolle en doeltreffende verbruikersbesluite te neem. Die verbruiker kom onder normale omstandighede nie direk met die ander sektore in die bedryfskolom in aanraking nie, meesal slegs met die kleinhandelaar. Dus is hy afhanklik van die kleinhandelaar en laasgenoemde het ’n verpligting om aan die verbruiker die inligting te verskaf. Die kleinhandelaar se opleiding moet dus onberispelik wees.

In die algemeen gesien: Die vleishandel het in die konteks van langtermyn selfversorgendheid ’n verantwoordelike rugwaarts na die produsent om verslagingskoste so laag as moontlik te hou en voorwaarts na die verbruiker om die produk teen ’n hoë kwaliteit so goedkoop as moontlik aan te bied.

4.5 *Verantwoordelikheid van die SAVDP*

Kundiges in die SAVDP het ’n opleidings- en voorligtingstaak by alle sektore in die beevleisbedryfskolom.

Die adviesaksie moet sekerlik geïntensifiseer word, maar die boodskap moet dieselfde wees, dit wil sê koördinasie tussen raadgewers van die staat, koöperasies, maatskappye en privaat konsultante. Elke raadgewer moet ook sy advies skoei teen die agtergrond van die langtermynbeleid van selfversorgendheid en die voorgestelde aksieprogram om dit in beevleisvoorsiening te bereik. Vanweë die onverbondenheid in terme van bevordering van eie belang, behoort die SAVDP ’n groter koördinerende rol te vervul.

Voorts moet SAVDP-takke aksieprogramme op streeksgrondslag loods om produksie op plaaslike vlak te stimuleer. Elke streek het sy eiesoortige probleme en behoeftes wat slegs deur kundiges vertrouwd met die area opgelos kan word. Die probleme moet sistematies in samewerking met die georganiseerde landbou en produsentestudiegroepe waartoe paslik, geïdentifiseer, ondersoek en indien moontlik opgelos word, maar steeds binne die raamwerk van langtermyn stabiliteit en selfversorgendheid.

Tot dusver is adviesaksies in hul verskeie fasette by uitstek tot die produsent beperk. Seer sekerlik is die grootste moontlikheid tot vordering hier geleë, maar die diereproduksiekundige is nie slegs vir die produsent verantwoordelik nie. Beevleisproduksie het ook ’n bemerkingskakel en soos onder 4.4 bespreek, is voorligting en opleiding hier ook van kardinale belang. SAVDP behoort hieraan aandag te skenk op nasionale- en streeksbasis.

4.6 *Verantwoordelikheid tot gesinkroniseerde navorsing/opleiding/voorligting*

Groter insette in navorsing, opleiding en voorligting en ’n samesnoering van mannekrag vir koördinasie en langtermyn stabiliteit is in die voorafgaande bepleit. Binne bepaalde grense behoort selfs verder gegaan te word om bedryfsontwikkeling te versnel. Daar bestaan naamlik ’n spesifieke behoefte vir ’n eenheid waar navorsing, opleiding en voorligting (demonstrasie) gesinkroniseer kan word. So ’n eenheid moet die produksieketting neem by die voerkraalskakel, deurvoer na die abattoir en eindig by die hantering, verwerking en verpakking van die kommoditeit beevleis. Spesifieke probleme by voerkraaldiëte, die toepaslikheid van oesreste en afvalprodukte en die gebruik van stimulant kan hier nagevors word, so ook die impak op gradering en vleiskwaliteit van bepaalde voedings- en bestuursprogramme. Soos

gemeld onder 4.4 kan die voorgestelde eenheid 'n opleidings- en demonstrasiefunksie in alle aspekte van vleis-hantering, -verwerking, -verkoeling en -higiëne vervul.

Die voorgestelde eenheid moet op 'n ten volle kommersiële wyse bedryf word sodat bestuursinsette en winsgewendheid op 'n deurlopende basis geëvalueer kan word. Die verantwoordelikheid vir die eenheid behoort by die Staat te resorteer, om onverbondenheidsredes, maar kapitaal- en bestuursinsette behoort ook deur instansies betrokke by voerkrale en bemarking (koöperasies, voerfirmas, abattoirs, handelaars) gemaak te word. Geskikte mannekrag vir opleiding en voorligting deur genoemde instansies asook die Vleisraad kan dan na die eenheid gesekondeer word wanneer toepaslik.

Langs hierdie weg kan die beste beskikbare mannekrag benut word vir opleiding van en voorligting aan voornemende voerkraaloperateurs, vleisverwerkers, ensovoorts. Ook studente kan by die eenheid praktiese ondervinding opdoen en spesifieke projekte uitvoer.

5. Samevatting

- Die mikpunt in beesvleisvoorsiening moet stabiliteit en langtermyn selfversorgendheid wees.
- Meer integrasie en koördinering in alle sektore van die bedryfskolom word bepleit.
- Intensifikasie op die produsentevlak is essensieel. Die oostelike hoë potensiaalgebiede hou hierin die

sleutel om teelkudde-getalle en diermassa per oppervlakte-eenheid te verhoog. Verhoogde kalfpersentasie is 'n kardinale faktor.

- Die owerhede moet die milieu skep vir winsgewende intensifikasie, maar terselfdertyd ook vir stabiliteit vir langtermyn voorsiening teen 'n prys wat die verbruiker kan betaal.
- Die voerkraalbedryf moet uitbrei en 'n groter stabiliserende rol vertolk. Die produksie van alle tipes vleis op verbruikersaanvraag moet geakkommodeer word. Dit kan verkry word deur speen- en stoorosse van die teelareas te bekom, C-ouderomme soos ou koeie van die melkbedryf te betrek en voedingspeile in die voerkraal te manipuleer.
- Meer integrasie in vleisbemarking vir groter doeltreffendheid word bepleit.
- Die SAVDP moet koördineer in bedryfsadviesaksies en sy takke moet die aanbevelings daadwerklik op streeksvlak uitdra.
- 'n Gesinkroniseerde navorsings-, opleidings- en voorligtingseenheid, beman deur alle sektore van die voerkraal- en bemarkingsbedryf word bepleit.

Dankbetuigings

Dr J.D.G. Steenkamp vir waardevolle gedagte-uitruiling.

Verwysings

- AGENBACH, D.J., 1982. Die benutting van opgeleide mannekrag in die landbou: Staatsektor. Referaat by Simposium oor die Benutting van opgeleide Mannekrag in die Landbou. S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns, WNNR, 19 Maart 1982.
- HOFMEYR, H.S., HENNING, P.H. & CRONJÉ, P.B., 1981. The utilization of crop residues and animal wastes by ruminants. *S. Afr. J. Sci.* 11, 111.
- HOFMEYR, J.H., 1978. The application of genetic resources for animal production in Southern Africa. *S. Afr. J. Anim. Sci.* 8, 69.
- HOFMEYR, J.H., 1979. In: Aanbevelings vir 'n Nasionale Veekundige Navorsingsprogram vir Dept. L.T.D., N.I.V.S., Irene.
- LATEGAN, F.J., 1978. Marketing of animal products – Red meat. *S. Afr. J. Anim. Sci.* 8, 85.
- LUITINGH, H.C., 1978. Strategie vir diereproduksie in Suidelike Afrika. *S.A. Tydskr. Veek.* 8, 43.
- LUITINGH, H.C., 1982. Die benutting van opgeleide mannekrag in die landbou: Nywerheidsektor. Referaat by Simposium oor die Benutting van opgeleide Mannekrag in die Landbou. S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns, WNNR, 19 Maart 1982.
- LUITINGH, H.C. & RUDERT, C.P., 1981. Economic and biological priorities in livestock production in the R.S.A. *Fert. Soc. S. Afr. J.* 1, 11.
- MORGENROOD, J., 1982. Economical distribution of meat to the housewife. 1st Feedlot Association Congress, 25 – 26 March 1982.
- NEL, P., 1981. Verbruiksbesteding aan vleis en vleisprodukte. Elanco feedlot forum, 9th Sept. 1981.
- NORTJE, G.L., 1982. Higiëne in die vleisbedryf. *Vleisraadfokus* Jan. 1982, bls 8.
- SAVDP, 1981. Verslag van die SAVDP aan die Ondersekkomitee na die Rooivleisbedryf, April 1981.
- STEENKAMP, J.D.G., 1979. A meat production strategy for Southern Africa. *S. Afr. J. Anim. Sci.* 9, 99.
- STEENKAMP, J.D.G., 1981. Production and marketing – Some reflections on the future. Speech, Annual General Meeting of Cape Eastern Meat Coop. Middelburg, 24–06–1981.
- THERON, E.P. & HARWIN, G.O., 1976. The role of intensive pastures for livestock production. *S. Afr. J. Anim. Sci.* 6, 139.
- VAN MARLE, J., 1982. Omlýning van diereproduksiestrategieë. *S. Afr. Tydskr. Veek.* 12, (hierdie uitgawe).
- VENTER, H.A.W. & LUITINGH, H.C., 1980. 'n Beesvleisproduksiestrategie vir die Transvaalse bosveld en Noord-Kaap. *S. Afr. Tydskr. Veek.* 10, 311.
- WASSERMAN, V.D., 1979. Some views on the potential for legume-based pastures. *Proc. Grassld Soc. Sth. Afr.* 14, 19.
- WASSERMAN, V.D., 1981. 'n Beskouing oor die potensiaal vir weidingspeulgewasse van die Transvaal. SAVDP Simposium, Irene.
- WEYERS, J.L., 1981. Consumer demand for red meat. Elanco feedlot forum, 9th Sept. 1981.